

V SPOMIN: POGLED NA ORNITOLOŠKO DELO DR. SERGEJA D. MATVEJEVA (1913-2003) V SLOVENIJI

In memoriam: An overview of the ornithological work carried out by Dr Sergej D. Matvejev (1913-2003) in Slovenia

Slika 1: Naslovnica knjige Ptice Jugoslavije iz leta 1947.

Figure 1: The front-page of Birds of Yugoslavia from 1947.

Odšel je dr. Sergej D. Matvejev. Končana je življenjska pot moža, za katerega ni mogoče reči v eni besedi, kakšna je bila njegova osnovna življenjska usmeritev. Rečem pa lahko, da je bil svojemu delu predan z dušo in srcem. Bil je arhitekt in geograf, prežet z naravoslovjem, pa naj je bila to biogeografija, ekologija, favnistika, taksonomija ali varstvo narave. Verjetno bi težko našli znanstvenika, ki bi se lahko kosal z njim glede obsega opravljenega terenskega dela. Prehodil je vse, od Grčije do Slovenije, pri tem pa zbiral znanstveno gradivo in slikovno dokumentacijo. Za potrebe raziskovanja biogeografije in ekologije ptičev je opravil več tisoč transektov. Sistematično je zbiral opeke in jih je pridno zlagal v svojo hišo znanosti. Za njim je ostalo ogromno objavljenih del, njegov življenjski opus obsega, če povzamem po zgoraj objavljenem nekrologu, 208 znanstvenih člankov in 11 knjig. Njegova vsestranskost je razvidna tudi iz priloženega skromnega izvlečka opusa.

O dr. Matvejevu, njegovem delu in življenju je že marsikaj zapisanega, obširno so o njem pisali GEISTER (1991), ALJANČIČ (1992-1993), SATLER (1994) in GOMBOC (2003). Ob tej priložnosti želim spomniti predvsem na nekatera njegova nam še vedno preslabo poznana dela in dela, ki se nanašajo na Slovenijo. In s Slovenijo je bil povezan praktično ves čas svojega znanstvenega delovanja, skoraj dve desetletji je tu tudi stalno živel. Ves čas bivanja v Ljubljani je bil tesno povezan z delovanjem Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS), od vsega začetka je bil tudi njegov častni član. Vedno pripravljen na strokovne debate, vedno pripravljen svetovati.

Dr. Matvejev je bil celovit znanstvenik, ki je obvladal tako terensko kot kabinetno delo. Veliko pozornosti je posvečal metodologiji dela na terenu. V zoogeografskih in ekoloških raziskavah je uveljavil svojo metodo *minimalnega transeкта*, ki jo je prvič objavil v Ptich Srbije (1950), kasneje (1988) pa predstavil še podrobneje. Metoda je zelo preprosta, uporabna tudi za druge živalske skupine, npr. kobilice in metulje.

Področje, ki je močno zaposlovalo dr. Matvejeva, je bila biogeografija. Bila je predmet njegove doktorske disertacije, kasneje pa je delo še dopolnil in razširil ter objavil v knjigi *Biogeografija Jugoslavije* (1961). Svoja dognanja je utemeljeval na osnovi preučevanja flore in favne. Poleg vretenčarjev, z izjemo rib, obravnava tudi kobilice. Vsebinsko se na to delo navezuje knjiga *Predeli Jugoslavije i njihov živi svet* (1973). Zanimivo je poglavje, kjer predlaga načrte za 125 daljših izletov iz vseh večjih mest tedanje Jugoslavije, pri vsakem izletu pa je tudi zapisano, kakšne tipe vegetacije izletnik tam lahko vidi. Tako predlaga 13 izletov iz Ljubljane, v različne predele Slovenije, in enega iz Kopra. Kako je dr. Matvejev želel mladim rodovom posredovati osnovna znanja v ornitologiji, govori knjiga *Ptice Jugoslavije*, ki jo je napisal skupaj z V. E. Martinom (1947). To je pregleden ključ za določanje ptičev do podvrst, z najnujnejšimi ilustracijami in z obširnimi uvodom, kjer je poseben poudarek na prepariranju ptičev in vzdrževanju ornitoloških zbirk.

V spomin / In memoriam

Poudariti je treba področje, kateremu je dr. Matvejev posvečal še prav posebno pozornost in skrb. To je taksonomija na infraspecijskem nivoju, na nivoju, nižjem od vrste. Vedno je poudarjal, da se marsikatera ptičja populacija, gnezdeča na Balkanu in bližnji okolici, razlikuje od populacij, gnezdečih v drugih predelih Evrope. Zato je treba taksonomsko preučevati svoje populacije in ne slepo kopirati izsledkov tujih taksonomov. Tako je knjiga *Pregled faune ptica Balkanskog poluostrva* (1976) tudi revizija infraspecijskih taksonov. Za to svoje izjemno delo je vzel material tudi iz ornitološke zbirke Prirodoslovnega muzeja Slovenije in ga uporabil pri svojih obsežnih primerjalnih raziskavah v zbirkah takratnega Leningrada. Nastalo je temeljno delo o ptičih Balkanskega polotoka.

Čeprav se ne nanaša na favno Slovenije, moram omeniti obsežno delo iz leta 1950, *Razširjenost in življenje ptičev v Srbiji*. Otmar Reiser je v svojem nedokončanem delu *Ornis Balcanica* objavil štiri knjige: I Bosna in Hercegovina, II Bolgarija, III Grčija in IV črna Gora, ni pa imel zadosti materiala za V. knjigo o favni ptičev Srbije. Tako je dr. Matvejev svojo monografijo o ptičih Srbije imenoval kot peti del Reiserjeve monografije o ptičih Balkanskega polotoka.

Dr. Matvejev je opravil velikansko delo, ki pa žal marsikje ni bilo zadosti opaženo. Kljub temu da imajo njegova obsežnejša dela povzetke v drugih jezikih, ostajajo težko dosegljiva za marsikaterega strokovnjaka, saj so večinoma pisana v cirilici.

Hvaležni smo dr. S. D. Matvejevu za njegovo zapuščino, ki je obsežna in sega v različna področja naravoslovja. Upajmo, da se bo kmalu našel strokovnjak, ki jo bo kritično ocenil in ji dal pravo mesto v znanosti. V pomoč in kot pregledni zapis zato navajam izbrana dela dr. S. D. Matvejeva splošnega pomena in tista, ki se nanašajo na Slovenijo:

- MARTINO, V.E. & MATVEJEV, S.D. (1947): Ptice Jugoslavije. Prosveta, Beograd.
- MATVEJEV, S.D. (1950): Rasprostranjenje i život ptica u Srbiji (*Ornithogeographia Serbica*). Srpska akademija nauka, monografija 161, Beograd.
- MATVEJEV, S.D. (1961): Biogeografija Jugoslavije. Biološki institut NR Srbije, monografija 9, Beograd.
- MATVEJEV, S.D. (1963): Biogeografsko-ekološki kriterijum za izdvajanje i klasifikaciju biljnih i životinjskih vrsta i njihovih zajednica kao prirodnih retkosti. Zaštita prirode 21-25: 75-90.
- MATVEJEV, S.D. (1973): Predeli Jugoslavije i njihov živi svet. Naučna knjiga, Beograd.
- MATVEJEV, S.D. (1975): Geografske i biogeografske zakonitosti u rasprostranjenosti reliktnih životinjskih zajednica. Ekologija 10 (2): 199-207.
- MATVEJEV, S.D. (1976): Pregled faune ptica Balkanskog poluostrva (*Piciformes et Passeriformes*). SANU, Posebna izdanja, knjiga 46, Beograd.
- MATVEJEV, S.D. (1983): Ptice Triglavskog narodnog parka i susednih predela. Larus 33-35: 69-91.
- MATVEJEV, S.D. (1983): Savremena favnistika, njen domen i zadaci. Zbornik radova o favni SR Srbije, knjiga 2., izdanje SANU, Odeljenje prirodno-matematičkih nauka, Beograd.
- MATVEJEV, S.D. (1983): Dr. Aleš Bebler - u spomen. Larus 33-35: 222.
- MATVEJEV, S.D. (1985): Expansion of areas by 15 bird species in Balkan peninsula. Acta XVIII Congr. Intern. ornithologici 2: 763-768, Moscow.
- MATVEJEV, S.D. (1985): Semispecies in the avian fauna of the Balcan peninsula. Acta XVIII Congr. Intern. ornithologici 2: 1281-1282, Moscow.
- MATVEJEV, S.D. (1985): Problematika "poluvrsta" (semispecies) u favni ptica Balkanskog poluostrva. Biosistematika 11 (2): 135-141.
- MATVEJEV, S.D. (1986): Karta biomov in skupin sorodnih biotopov Slovenije. Biol.vestn. 34 (2): 53-64.
- MATVEJEV, S.D. (1986): Leben und Werk Dr. Otmar Reisers, des Ornithologen der Balkanländer. Egretta 29 (1-2): 1-19.

- MATVEJEV, S.D. (1986): Delo i život dr. Otmara Reiserera ornitologa balkanskih zemalja. *Larus* 36-37: 205-224.
- MATVEJEV, S.D. (1986): Recenzija na knjigu: Božič I. Ptici Slovenije. *Larus*, 36-37: 339-342.
- MATVEJEV, S.D. (1988): "Ograničeni transekt" - metoda određivanja frekvencije nalaženja vrsta u biotopu (Aves, Orthoptera). *Larus* 38-39: 147-164.
- MATVEJEV, S.D. (1988): "Sestrinjske" vrste Sibling species) ptica u fauni Balkanskog poluostrva. *Biosistematika*, 14 (2): 1-7, Beograd.
- MATVEJEV, S.D. (1991): Naravni tipi predelov Slovenije in njihovo varstvo. Zavod Republike Slovenije za varstvo naravne in kulturne dediščine, Ljubljana.
- MATVEJEV, S.D. (1993): Ekologija: Biomi. Enciklopedija Slovenije, 3: 3-4. Mladinska knjiga, Ljubljana.
- MATVEJEV, S.D. (1996): O velikih kormoranih in sivih čapljah - resnično. *Ribič* 55 (7-8): 173.
- MATVEJEV, S.D. & VASIĆ, V.F. (1973): *Catalogus faunae Jugoslaviae*. IV/3 Aves. Acad. Scient. et Artium Slovenica, Ljubljana.
- MATVEJEV, S.D. & VASIĆ, V.F. (1977): Prve dopune i korekcije za "Catalogus faunae Jugoslaviae - Aves". *Larus* 29-30: 123-136.
- MATVEJEV, S.D. & PUNCER, I. (1986): Karta biotopov in skupin sorodnih biotopov Slovenije. *Biol.vestn.* 34 (2): 53-64.
- MATVEJEV, S.D. & PUNCER, I.J. (1991): *Landscape Types of Yugoslavia, Map of Biomes*. založil S.D.Matvejev, Ljubljana.
- MATVEJEV, S.D. & GREGORI, J. (1992): Rdeči seznam ogroženih ptičev v Sloveniji. *Varstvo narave* 17: 29-29.

Dela dr. S. D. Matvejeva, objavljena v reviji *Acrocephalus*:

- MATVEJEV, S.D. (1980): Sodobna favnistika - njeno področje in naloge. *Acrocephalus*, 1 (2): 22-24.
- MATVEJEV, S.D. (1981): Laška konopeljščica *Serinus citrinella*. *Acrocephalus*, 2 (10): 59.
- MATVEJEV, S.D. (1981): Planinska vrana *Pyrrhocorax pyrrhocorax*. *Acrocephalus*, 2 (7): 16.
- MATVEJEV, S.D. (1981): V spomin dr. Alešu Beblerju. *Acrocephalus*, 2 (8-9): 48,
- MATVEJEV, S.D. (1982): XVIII Congressus internationalis ornithologicus. *Acrocephalus*, 3 (11-12): 1-2.
- MATVEJEV, S.D. (1982): Poljska vrana *Corvus frugilegus*. *Acrocephalus*, 3 (11-12): 29.
- MATVEJEV, S.D. (1984): Društveni izlet v Bohinj. *Acrocephalus*, 5 (21): 43.
- MATVEJEV, S.D. (1984): Črna štoklja *Ciconia nigra*. *Acrocephalus*, 5 (19-20): 22.
- MATVEJEV, S.D. (1984): Nove knjige: D. Nankinov, Ptice na grad Sofija, 1982. *Acrocephalus*, 5 (19-20): 30.
- MATVEJEV, S.D. (1984): Rjasta raca *Tadorna ferruginea*. *Acrocephalus*, 5 (19-20): 23.
- MATVEJEV, S.D. (1985): Varstvo gozdov in ptic v Triglavskem narodnem parku. *Acrocephalus*, 6 (26): 72.
- MATVEJEV, S.D. (1985): Društveni izleti: Blejsko jezero. *Acrocephalus*, 6 (26): 74.
- MATVEJEV, S.D. (1985): Zastrupljanje volkov in varstvo ptic. *Acrocephalus*, 6 (26): 71.
- MATVEJEV, S.D. (1985): Varstvo ptic in kanjona Tare. *Acrocephalus*, 6 (26): 72.
- MATVEJEV, S.D. (1986): Nove knjige: *Migrations of birds of Eastern Europe and Northern Asia, Gruiformes and Charadriiformes*, Moskva 1985. *Acrocephalus*, 7 (27-28): 21.
- MATVEJEV, S.D. (1989): The Sparrows, J.Denis Summers-Smith. *Acrocephalus*, 10 (41-42): 73.
- MATVEJEV, S. (1995): Pismo uredništvu. *Acrocephalus*, 16 (73): 203.
- MATVEJEV, S.D., BRAČKO, F. & GREGORI, J. (1985): Društveni izleti. *Acrocephalus*, 6 (26): 74.

JANEZ GREGORI

Literatura:

- ALJANČIČ, M. (1992-199): Sergej Dimitrijevič Matvejev. Pogovor z dobitnikom Zoisovega priznanja. *Proteus*, 55: 228-231.

V spomin / In memoriam

- GIESTER, I. (1991): Pogovor z dr. Sergejem Matvejevom. *Acrocephalus* 12 (47): 1-13.
GOMBOC, S. (2003): In memoriam dr. Sergej Dimitrijevič Matvejev. *Acta entomologica slovenica* 11 (1): 91-96.
SATLER, M. (1994): Dr. Sergej D. Matvejev. *Nedeljski Dnevnik* 27.02.1994, v rubriki Znanec iz sosednje ulice.

